

**ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ВИМОГИ,
ЩО ПРЕД'ЯВЛЯЮТЬСЯ ДО ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ,
ЇХ ПОСАДОВИХ І СЛУЖБОВИХ ОСІБ
(ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ)**

Анотація. Відсутність у кримінальному процесуальному законодавстві України визначення засад кримінального провадження зумовлює актуальність досліджуваної проблеми. Загальновідомо, що кримінальне процесуальне законодавство має розроблятися відповідно до конституційних засад судочинства, які обумовлюють регулювання кримінальних процесуальних відносин таким чином, що обов'язок забезпечення прав і законних інтересів людини покладається на органи досудового розслідування, прокурора, слідчого суддю та суд. Враховуючи публічну природу кримінальної процесуальної діяльності України, держава практично у всіх випадках здійснення кримінально каранних дій бере на себе обов'язок безпосередньо захищати права та законні інтереси учасників процесу, без узгодженості своєї діяльності з їх волею та бажанням. Тому в роботі проаналізовано засади кримінального провадження як вимоги, що пред'являються до діяльності державних органів, їх посадових і службових осіб. Розглянуто проблеми нормативного регулювання. Для досягнення поставленої мети в роботі були використані методи моделювання, абстрагування, проаналізовано різноманітні нормативні акти та літературні джерела. Встановлено, що публічність кримінального процесу ґрунтується на процесуально-посадовій активності суб'єктів, які здійснюють кримінальне провадження. Зазначено, що основні положення, виражені в засадах кримінальної процесуальної діяльності, мають неухильно дотримуватися всіма суб'єктами правозастосування в ході кримінальних процесуальних відносин. У роботі досліджена сутність кримінального процесу та його відмінність від інших галузей правової діяльності. Сформульовано окремі висновки та пропозиції, які спрямовані на вдосконалення кримінального процесуального законодавства.

Ключові слова: публічна природа кримінального процесу, проблеми нормативного регулювання, кримінальні правопорушення, карні діяння.

Inna L. Bepalko

Department of Criminal Procedure
Yaroslav Mudryi National Law University
Kharkiv, Ukraine

**PRINCIPLES OF CRIMINAL PROCEEDINGS AS REQUIREMENTS
CONCERNING THE ACTIVITIES OF PUBLIC BODIES,
THEIR CUSTOMS AND SERVICE PERSONS
(PROBLEMS OF REGULATORY ADMINISTRATION)**

Abstract. The lack of the definition of the criminal proceeding principles in the criminal procedural legislation of Ukraine determines the relevance of the investigated problem. It is well-

known that criminal procedural law should be developed in accordance with the constitutional principles of legal proceedings, which stipulate the regulation of criminal procedural relations in such a way that the obligation to ensure the rights and legitimate interests of a person is entrusted to pre-trial investigation bodies, prosecutors, investigating judges and courts. Given the public nature of the criminal procedure of Ukraine, the state assumes the obligation to directly protect the rights and legitimate interests of the participants of the procedure in almost all cases of penal acts without coordinating its activities with their will and desire. In this context an analysis of the criminal proceeding principles as requirements for the activities of state bodies and their officials is carried out. This addresses some statutory regulation issues. The article provides the author's definition of the criminal proceeding principles. It has been established that the publicity of the criminal process is based on the procedural and official activity of subjects who carry out criminal proceedings. It has been noted that the basic provisions, expressed in the principles of criminal procedural activity, should be strictly observed by all subjects of law enforcement in the course of criminal procedural relations. The work has researched the essence of the criminal process and its distinction from other branches of legal activity. The conclusions and proposals aimed at improving the criminal procedure legislation are formulated.

Keywords: the public nature of the criminal process, the problem of regulatory regulation, criminal offences, criminal acts.

ВСТУП

Процес розбудови незалежної, суверенної, демократичної, правової держави у сучасний період неможливий без створення цілісної системи надійного державного захисту прав і свобод громадян. Особливого значення для реалізації цього завдання набуває активізація проведення законотворчої роботи з метою удосконалення кримінального процесуального законодавства, його демократизація шляхом приведення у відповідність до положень Конституції України та міжнародно-правових стандартів [1–3].

Однією з важливих подій для всієї держави стало прийняття у 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Це стало важливим кроком на шляху реформування кримінального процесу. Даний законодавчий акт увібрав у себе прогресивні надбання теорії кримінального процесуального права та суттєво наблизив Україну до європейських стандартів кримінального провадження [4; 5]. Новий КПК України значно відрізняється від сталих уявлень про кримінальний процес взагалі. Він містить низку інститутів, які є новою течією у кримінальному провадженні, внаслідок чого у кримінальному процесуальному законодавстві з'явилося багато новацій та інноваційних процедур.

Будь-яка діяльність за своєю природою підпорядкована певним закономірностям, принципам, які визначають її спрямованість і характер, тобто є щодо неї своєрідним орієнтиром. Не виняток і кримінальна процесуальна діяльність в Україні, що незалежно від суб'єктів та стадій кримінального провадження має відповідати певним фундаментальним положенням, які в галузі кримінального процесу прийнято називати «засадами».

Питання засад кримінального провадження багато років було предметом обговорення науковців. Однак у Кримінально-процесуальному кодексі України 1960 р., принципи не вирізнялися із загальної маси вимог, що свідчило про істотні недоліки законодавчої техніки. У зв'язку з чим у КПК України, прийнятому 13 квітня 2012 р., дана прогалина була усунута. Він уперше закріпив в окремій главі засади кримінального провадження. Кожна засада отримала власне змістове наповнення в окремій статті закону. Така позиція законодавця показує, наскільки він надає велике значення цим основним положенням. Вони утворюють своєрідний фундамент, на якому побудований кримінальний процес, пронизують правову матерію кримінального провадження та всі процеси, що відбуваються у кримінальній процесуальній сфері.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Для детального аналізу правової природи засад кримінального провадження автором використовувалися різноманітні теоретичні методи, проаналізовано літературні джерела та нормативні акти. Методи аналізу дозволили визначити засади кримінального процесу, які є основою формування всієї системи кримінального процесуального права; закріплені в чинному законодавстві у вигляді правових положень; найбільш повно виражають зміст кримінального процесуального законодавства; поширюють свою дію на всі стадії кримінального процесу; тісно взаємопов'язані з державною політикою у сфері кримінальної процесуальної діяльності, з урахуванням положень міжнародних актів; здійснюють охоронну та регулятивну дію щодо всіх кримінальних процесуальних норм.

Методи дослідження зумовлені метою роботи, в якій задіяно загальний діалектичний метод наукового пізнання дійсності, що передбачає розгляд явищ у їх взаємозв'язку, єдності й розвитку. Це допомогло уявити і всебічно дослідити природу засад кримінального процесу як вимог, що пред'являються до діяльності державних органів, їх посадових і службових осіб. Історико-правовий метод дозволив простежити тенденції розвитку нормативних положень і наукових поглядів у часі. Методи моделювання й абстрагування використовувалися під час опрацювання науково-теоретичних моделей змін до кримінального процесуального законодавства України з метою вдосконалення правової регламентації питань, пов'язаних із наповненням нормативного змісту засад кримінального провадження. Метод узагальнення сприяв послідовному зведенню одиничних фактів у єдине ціле й формуванню обґрунтованих висновків, спрямованих на вдосконалення законодавчого регулювання досліджуваних питань, подолання його колізій і прогалин. Зазначені методи застосовувалися у взаємозв'язку і взаємозалежності, що забезпечило всебічність, повноту й об'єктивність отриманих наукових результатів.

Теоретичні методи дослідження дозволили визначити, що засади кримінального процесу варто розглядати як провідну ланку всієї системи кримінальних

процесуальних гарантій, як сукупність способів і засобів, які забезпечують усім та кожному рівні правові можливості для надбання та реального здійснення своїх прав та свобод. Значення загальних засад кримінального провадження, як норм вищого ступеня нормативності, полягає у тому, що вони: слугують гарантією правосуддя; є гарантією дотримання прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

2.1. Проблема визначення загальних засад кримінального провадження

Перш за все слід відмітити, що у юридичній літературі й до сьогодні не існує єдності в поглядах щодо визначення поняття засад кримінального процесу. У КПК України ми не зустрінемо дефініції цієї правової категорії, що спонукало багатьох правників упродовж значного часу займатися опрацюванням цієї проблеми. Оскільки від правильного застосування того чи іншого терміна часто залежить упізнаваність усієї директиви, що міститься у правовій нормі, а наявність у чинних законах численних термінологічних одиниць, що збігаються за своїм значенням, вносить плутанину в правозастосування. Зазначеній проблемі присвятили дослідження українські та зарубіжні процесуалісти і криміналісти: С. А. Альперт, М. М. Гродзинський, Ю. М. Грошевой, Т. М. Добровольська, В. С. Зеленецький, О. В. Капліна, В. О. Коновалова, О. М. Ларін, Л. М. Лобойко, В. Т. Маляренко, В. І. Маринів, М. А. Маркуш, Т. М. Мирошніченко, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, М. М. Полянський, А. Л. Ривлін, В. М. Савицький, М. І. Сірий, М. С. Строгович, В. М. Тертишник, І. В. Тирічев, А. Р. Туманянц, І. Я Фойницький, М. О. Чельцов, В. Ю. Шепітько, О. Г. Шило, М. Є Шумило та ін. Віддаючи належне значущості проведених наукових досліджень, необхідно визнати, що єдності думок відносно визначення поняття засад кримінального процесу так й не склалося. Так, на думку М. С. Строговича, Т. М. Добровольської, Ю. П. Яновича, О. П. Рижаква, М. О. Громова, В. В. Николайченка та М. Л. Якуба, під принципами кримінального процесу розуміють юридично оформлені керівні (правові) положення, які закріплюють найбільш загальні й істотні властивості кримінального процесу, що виражають його природу і сутність [6].

Разом з тим В. М. Тертишник, Л. Б. Ісмаїлова, Г. В. Кудрявцева, Ю. Д. Лівшиць, В. В. Навгороцька, М. М. Михеєнко принципами кримінального процесу називають закріплені в конституційному та процесуальному законодавстві основні ідеї, які визначають побудову кримінального процесу, його сутність і демократизм [6].

На погляд автора, слід підтримати думку науковців, які визначають засади кримінального провадження як закріплені в нормах права визначальні, фундаментальні положення щодо закономірностей і найбільш суттєвих властивостей

кримінального провадження, які обумовлюють їх значення як засобу для захисту прав і свобод людини і громадянина, а також для врегулювання діяльності органів та посадових осіб, які ведуть процес [7].

Дане визначення, на думку автора, відображає правову природу засад кримінального провадження, що лежать в основі всієї системи норм кримінального процесуального законодавства, виражають сутність, завдання, побудову кримінального процесу як особливої системи державної діяльності. Таке визначення поняття загальних засад акцентує увагу на розумінні їх як імперативних положень, вимог до діяльності державних органів, їх посадових та службових осіб спрямованих на досягнення завдань кримінального провадження. Саме ця ознака засад кримінального провадження є предметом обговорення у даній роботі.

2.2. Публічна природа кримінального провадження

Кримінальна процесуальна діяльність визначається своїми метою і завданнями, суть яких залежить від конкретних економічних, соціальних і політичних, ідеологічних умов. З прийняттям нового КПК України відбулась зміна вектора державної політики у питанні розстановки пріоритетів між державними інтересами та інтересами окремої особи на користь останніх. Однак віднесення кримінального процесуального права до публічних галузей можна вважати аксіомою.

Кримінальний процес – це вид державної діяльності. Саме держава через спеціально створені нею органи здійснює протидію злочинності, охороняє конституційний лад, соціально-економічні, політичні й особисті права та свободи громадян, права та законні інтереси юридичних осіб від кримінальних правопорушень. Кримінальну процесуальну діяльність можуть здійснювати лише ті державні органи, які на це уповноважені законом: оперативні підрозділи, слідчі органу досудового розслідування, керівники органу досудового розслідування, прокурори, слідчі судді та суд. Вони наділені необхідною владою та за наявності законних підстав можуть застосовувати заходи державного примусу. Рішення, прийняті ними в межах своїх повноважень, обов'язкові для виконання всіма установами, організаціями, посадовими особами та громадянами [7].

Окрім вказаного зауважимо, що все кримінальне провадження є публічною за своєю суттю діяльністю, оскільки спрямоване на захист прав і законних інтересів громадян, порушених найбільш суспільно небезпечним різновидом правових деліктів – кримінально караним діянням. Враховуючи це, держава практично в усіх випадках бере на себе обов'язок безпосередньо захищати права і законні інтереси осіб без узгодження своєї діяльності з їх волею і бажанням, оскільки задоволення інтересу суспільства у подоланні злочинності є умовою і гарантією його нормального функціонування і розвитку. Держава в особі своїх органів приймає на себе обов'язок захистити громадян, суспільство від злочинних проявів, зобов'язується бути активною для забезпечення їх за-

хисту. В силу публічності органи державної влади повинні встановити подію минулого у повному обсязі, встановити та захистити законні інтереси всіх учасників кримінального провадження.

Також відмітимо, що публічність кримінальної процесуальної форми може бути розглянута як її сутнісна ознака, зважаючи на превалювання в кримінальному процесі публічності як його загальної засади та її безпосередній вплив на побудову порядку кримінального провадження, що перш за все знаходить свій вияв у процесуально-посадовій активності осіб, які здійснюють кримінальне провадження, з вирішення його завдань [8].

Знову ж таки, суб'єкти публічного права є жорстко зв'язаними законом, сфера їх діяльності окреслена правовими рамками. Для правового регулювання у публічній сфері характерним є позитивне зобов'язання, тобто покладення на суб'єктів публічного права обов'язку діяти в певному напрямі для досягнення тієї чи іншої мети. Законодавство визначає чіткі умови реалізації владного повноваження. За наявності певних обставин суб'єкт владного повноваження зобов'язаний реалізувати його, інакше його можна звинуватити в бездіяльності. Публічність кримінального процесу знаходить свій прояв у процесуально-посадовій активності суб'єктів, які здійснюють кримінальне провадження, з вирішенням його завдань. Вона спрямована на виявлення злочинів та осіб, які їх вчинили, кримінальне переслідування таких осіб, притягнення їх до кримінальної відповідальності, прийняття кримінальних процесуальних рішень за власним розсудом. Це проявляється у діяльності через засади, реалізація яких гарантує досягнення завдань процесу, встановлення всіх обставин, що підлягають доказуванню. Тобто засади серед інших понять процесу займають одне з найвищих ієрархічних місць – як прояв сутності процесу зовні, у діяльності.

2.3. Зобов'язальний характер засад кримінального провадження

Специфіка засад кримінального провадження у тому, що це вимоги, що носять владний (обов'язковий) характер. Слід підкреслити невід'ємний зв'язок між реалізацією засад і досягненням завдань кримінального судочинства. Завдання кримінального провадження, що отримали своє закріплення у ст. 2 КПК України можна умовно поділити на дві групи. Перша обумовлюється положеннями Конституції України (статті 3, 28–30, 62, 63 та ін.) і пов'язана з необхідністю: забезпечення захисту особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень; необхідністю охорони прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження. Друга група визначається публічним характером кримінального процесу і покладає на осіб, що його ведуть, обов'язок проведення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до кримінальної відповідальності в міру своєї вини, жоден невинний не був покараний, жодна особа не була піддана необґрунтованому примусу і щоб до

кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедур [9].

Для того щоб бути засобом досягнення завдань кримінального провадження, засади повинні мати характер загальнообов'язковості. Вони тільки тоді мають сенс, коли обов'язково отримують своє закріплення у нормі права. Це забезпечує їх неухильне дотримання під загрозою настання негативних наслідків для порушників або під загрозою скасування рішень, прийнятих із такими порушеннями. Саме завдяки ознаці нормативності основні положення, виражені в засадах кримінальної процесуальної діяльності, мають неухильно дотримуватися всіма суб'єктами правозастосування в ході кримінальних процесуальних відносин.

Як уже зазначалося раніше, засади – це фундамент для побудови всього кримінального процесуального права. Іншими словами, їх слід розглядати як інструментарій кримінальної процесуальної форми, під якою розуміють сукупність закріплених законом юридичних процедур, умов і гарантій, які утворюють порядок кримінального провадження та забезпечують вирішення його завдань [8]. Кримінальна процесуальна форма забезпечує вирішення завдань кримінального процесу. Засади кримінального провадження становлять фундамент кримінальної процесуальної форми на всіх етапах кримінальної процесуальної діяльності.

На продовження вищезазначеного нагадаємо, що у теорії держави і права під принципами розуміють найбільш загальні й стабільні вимоги, що сприяють утвердженню та захисту суспільних цінностей, визначають характер права і напрями його подальшого розвитку [10]. Принципи права, – зазначає С. П. Погребняк, – це найбільш загальні і стабільні вимоги, які сприяють утвердженню та захисту суспільних цінностей, визначають характер права та напрями його подальшого розвитку [11]. У науці кримінального процесу неодноразово висловлювалася позиція щодо розуміння засад як вимог, що пред'являються до даного виду діяльності. Так, М. М. Полянський розумів принцип як одну з основних загальних вимог, якій повинна відповідати діяльність [12]. Засади – це не просто «основні правові положення», а саме вимоги, без реалізації яких неможливо досягнути завдань певної діяльності [13]. Лише єдине розуміння цих двох частин – вимоги та завдання – дозволяє виявити суть засади кримінального провадження. В. Т. Нор визначає засади кримінального провадження як вимоги до правил і способу діяльності, насамперед органів і службових осіб, які ведуть кримінальне провадження, та є гарантіями забезпечення дотримання прав, свобод, законних інтересів тих учасників провадження, які залучаються до нього [14]. Л. М. Лобойко говорить про засади кримінального процесуального права як про закріплені в правових нормах вихідні положення, що відбивають панівні в державі політичні та правові ідеї, і визначають сутність організації і діяльності компетентних державних органів, що здійснюють кримінальне провадження [15].

А. С. Барабаш визначає, що принцип – це вимога до діяльності, без реалізації якої неможливе досягнення мети цієї діяльності, і яка адресована для виконання органам держави, зафіксована в нормі кримінального процесуального законодавства, а характер цієї вимоги безпосередньо повинен бути пов'язаний з метою кримінальної процесуальної діяльності, а отже, її реалізація повинна гарантувати досягнення такої мети [16]. Ю. М. Грошевий зазначає: «Для осіб, які застосовують право, принципи є не лише керівництвом до дії, але й вимогою йти у встановленому напрямі відповідно до тієї ідеї, яка на цей час є провідною в даному суспільстві й державі [17].

Автор не погоджується з М. А. Громовим і В. В. Николайченко, котрі вважають, що засади кримінального провадження адресовані до громадян і відповідних державних органів [18]. Можливо, така позиція притаманна для цивільного процесу, де привалює диспозитивний метод правового регулювання, який дає високий рівень свободи особі, але не для кримінального, в рамках якого в першу чергу реалізується публічний інтерес.

Зазначеному розумінню засад кримінального провадження кореспондує пропозиція щодо використання у тексті статей, що закріплюють змістове наповнення засад, слова «зобов'язані», яке адресується до органів держави. У деяких із норм КПК України, що містять змістове наповнення засад кримінального процесу, це положення отримало закріплення (статті 9, 20, 23, 25, 28, 29). Проте в більшості кожна норма дублює права особи, які закріплені у Конституції України. Зрозуміло, що будь-який закон (у тому числі і КПК України) повинен базуватися на Основному Законі нашої держави. Однак необхідно враховувати і специфіку певної сфери діяльності.

У зв'язку з цим пропонуємо внести певні зміни до КПК України у такій редакції:

Ч. 1 ст. 8. Верховенство права «Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися вимог засади верховенства права, відповідно до якої людина, її права і свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави».

Ч. 1 ст. 10 Рівність перед законом і судом «Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані забезпечити кожній особі рівність перед законом і судом».

Ч. 1 ст. 11 Повага до людської гідності «Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані забезпечити повагу до людської гідності, прав і свобод кожної особи».

Ч. 1 ст. 12. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність «Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані забезпечити особі право на свободу та особисту недоторканність».

Ч. 1 ст. 13. Недоторканність житла чи іншого володіння особи «Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані забезпечити недоторканність житла чи іншого володіння особи».

Ч. 1 ст. 14. Таємниця спілкування «Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані забезпечити таємницю спілкування».

Ч. 1 ст. 15. Невтручання у приватне життя «Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані забезпечити кожній особі невторгання у приватне (особисте і сімейне) життя».

Ч. 1 ст. 16. Недоторканність права власності «Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані забезпечити кожній особі недоторканність права власності».

Ч. 1 ст. 17. Презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини «Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані дотримуватися вимог засади презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини».

Ч. 1 ст. 18. Свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї «Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані роз'яснити кожній особі право на свободу від самовикриття та не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї».

Ч. 1 ст. 19. Заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення «Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані дотримуватися заборони двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення».

Ч. 1 ст. 21. Доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень «Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади

зобов'язані забезпечити доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень».

Ч. 1 ст. 22. Змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і доведенні перед судом їх переконливості «Суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані забезпечити здійснення кримінального провадження на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом».

Ч. 1 ст. 24. Забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності «Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані забезпечити кожній особі право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого в порядку, передбаченому цим Кодексом».

Ч. 1 ст. 26. Диспозитивність «Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані забезпечити кожній особі можливість вільного вибору способів реалізації своїх прав, передбачених цим Кодексом».

Ч. 1 ст. 27. Гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами «Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя зобов'язані забезпечити гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами».

З огляду на важливість засад для належного функціонування кримінальної процесуальної діяльності, доцільно, на наш погляд, було б внести до КПК України визначення їх поняття.

ВИСНОВКИ

Узагальнення викладеного вище дає можливість зробити висновок про те, що засади кримінального провадження слід розглядати як вимоги, що пред'являються до державних органів, їх посадових і службових осіб. Будучи нормами права, засади носять владний характер. Вони містять у собі обов'язкові приписи, виконання яких забезпечується сукупністю правових засобів. Реалізація цих вимог повинна гарантувати досягнення завдань кримінальної процесуальної діяльності. Загальні засади кримінального процесу існують у системі, під якою слід розуміти сукупність переважно імперативних вимог, які взаємопов'язані між собою та створюють цілісну єдність.

Специфіка засад кримінального процесу полягає у тому, що це не просто вимоги, а вимога, що носить імперативний характер та пред'являється саме до

діяльності органів держави. У цьому відображається сутність кримінального процесу, його відмінність від інших галузей правової діяльності. Саме органи держави у кримінальному процесі є адресатом виконання засад. Це пояснюється тим, що тільки на них покладається відповідальність за хід і результат діяльності, тільки вони мають найбільш широкі повноваження, у тому числі і по реалізації засад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Samuels H. Public interest litigation and the civil society factor / H. Samuels // *Legal Studies*. – 2018. – Vol. 38. – Iss. 4. – P. 515–528.
- [2] Roach K. The need to justify and limit procedural innovation in national security litigation / K. Roach, C. Forcese // *University of Toronto Law Journal*. – 2018. – Vol. 68. – Iss. 3. – P. 526–543
- [3] Trochev A. Between convictions and reconciliations: Processing criminal cases in Kazakhstani courts / A. Trochev // *Cornell International Law Journal*. – 2017. – Vol. 50. – Iss. 1. – P. 107–145.
- [4] Carothers T. The rule-of-law revival / T. Carothers // *Promoting the Rule of Law Abroad Search of Knowledge*. – 2010. – Vol. 3. – P. 4.
- [5] Selina E. V. The moral principle in criminal proceedings / E. V. Selina // *Russian Journal of Criminology*. – 2017. – Vol. 11. – Iss. 4. – P. 794–804.
- [6] Столітній А. Формування та розвиток засад кримінального процесу в Україні в умовах електронного кримінального провадження / А. Столітній // *Вісн. Нац. акад. прокуратури України*. – 2016. – Т. 3. – № 45. – 2016. – С. 95–99.
- [7] Кримінальний процес : підручник / В. Я. Тацій, Ю. М. Грошевой, О. В. Капліна, О. Г. Шило. – Харків : Право, 2013. – 824 с.
- [8] Капліна О. В. Кримінальний процес : підручник / О. В. Капліна, О. Г. Шило. – Харків : Право, 2018. – 584 с.
- [9] Каплина О. В. Трансформация нормативной модели уголовного судопроизводства по Уголовно-процессуальному кодексу Украины / О. В. Каплина // *Уголовный процесс как средство обеспечения прав человека в правовом государстве : материалы междунар. науч.-практ. конф. (Минск, 9–12 нояб. 2017 г.)* Белорус. гос. ун-т, юрид. фак., Минск : Изд. Центр БГУ, 2017. – С. 12–18.
- [10] Петришин О. В. Теорія держави і права : підручник / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський. – Харків : Право, 2014. – 368 с.
- [11] Погребняк С. Принципи права: доктринальні питання / С. Погребняк // *Право України*. – 2013. – № 9. – С. 217–228.
- [12] Полянский Н. Н. Вопросы теории советского уголовного процесса : монография / Н. Н. Полянский. – Москва : Изд-во Московского университета. – 1956. – 271 с.
- [13] Барабаш А. С. О специфике принципов уголовного процесса / А. С. Барабаш, С. А. Дробышевский // *Правовая политика и правовая жизнь*. – 2012. – № 2. – С. 63–71.
- [14] Гончаренко В. Г. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / В. Г. Гончаренко, В. Т. Нор, М. Є. Шумило. – Київ : Юстініан, 2012. – 1224 с.
- [15] Лобойко Л. М. Кримінальне процесуальне право. Курс лекцій : навч. посіб. / Л. М. Лобойко. – Київ : Істина, 2005. – 456 с.

- [16] Барабаш А. С. Природа российского уголовного процесса, цели уголовно-процессуальной деятельности и их установление : монография / А. С. Барабаш. – Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2005. – 257 с.
- [17] Грошевий Ю. М. Кримінальний процес України : підручник / Ю. М. Грошевий. – Харків : Право, 2000. – 487 с.
- [18] Громов Н. Принципы уголовного процесса, их понятие и система / Н. Громов, В. Николаиченко // Государство и право. – 1997. – № 7. – С. 33–40.

REFERENCES

- [1] Samuels, H. (2018). Public interest litigation and the civil society factor. *Legal Studies*, 38(4), 515–528.
- [2] Roach, K., & Forcese, C. (2018). The need to justify and limit procedural innovation in national security litigation. *University of Toronto Law Journal*, 68(3), 526–543.
- [3] Trochev, A. (2017). Between convictions and reconciliations: Processing criminal cases in Kazakhstani courts. *Cornell International Law Journal*, 50(1), 107–145.
- [4] Carothers, T. (2010). The rule-of-law revival. Promoting the Rule of Law Abroad. *Search of Knowledge*, 3, 4.
- [5] Selina, E.V. (2017). The moral principle in criminal proceedings. *Russian Journal of Criminology*, 11(4), 794–804.
- [6] Stolitnii, A. (2016). Formation and development of the foundations of the criminal procedure in Ukraine in the age of electronic criminal proceeding. *Bulletin of the National Academy of Prosecution Service of Ukraine*, 3(45), 95–99.
- [7] Tatsii, V.Y., & Hroshevy, Y.M. (2013). *Criminal procedure*. Kharkiv: Pravo.
- [8] Kaplina, O.V., & Shylo, O.H. (2018). *Criminal procedure*. Kharkiv: Pravo.
- [9] Kaplina, O.V. (2017). Transformation of the normative model of criminal proceedings under the Criminal Procedure Code of Ukraine. In *Criminal procedure as a means of human rights enforcement in a state of law: materials of the International Research to Practice Conference*. Minsk, November 9-12 (pp. 12-18). Minsk: Publishing center of BSU.
- [10] Petryshyn, O.V. (2014). *Theory of state and law: course book*. Kharkiv: Pravo.
- [11] Pohrebniak, S. (2013). The principles of law : matters of doctrine. *Law of Ukraine*, 9, 217–228.
- [12] Poliansky, N.N. (1956). *Issues of the theory of the Soviet criminal procedure*. Moscow: Moscow University Press.
- [13] Barabash, A.S., & Drobyshevky, S.A. (2012). On the specifics of the principles of the criminal procedure. *Law Policy and Law Life*, 2, 63–71.
- [14] Honcharenko, V.H., Nor, V.T., Shumylo, M.Y. (2012). *The Criminal Procedure Code of Ukraine: Scientific Practical Commentary*. Kyiv: Yustinian.
- [15] Loboiko, L.M. (2005). *Criminal procedure law*. Kyiv: Istyna.
- [16] Barabash, A.S. (2005). *The nature of the Russian criminal procedure, the objectives of criminal procedure activity and their establishment*. Saint Petersburg: Yuridicheskiy tsentr Press.
- [17] Hroshevy, Y.M. (2000). *The criminal procedure of Ukraine*. Kharkiv: Pravo.
- [18] Gromov, N., & Nikolaichenko, V. (1997). The principles of the criminal procedure, their concept and system. *State and Law*, 7, 33–40.

Інна Леонідівна Беспалько

Кандидат юридичних наук

Асистент кафедри кримінального процесу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна

Inna L. Bespalko

PhD in Law, Assistant Professor

Department of Criminal Procedure

Yaroslav Mudryi National Law University

61024, 77 Pushkinska St., Kharkiv, Ukraine

Рекомендоване цитування: Беспалько І. Л. Засади кримінального провадження як вимоги, що пред'являються до діяльності державних органів, їх посадових і службових осіб (проблеми нормативного регулювання) / І. Л. Беспалько // Вісн. Нац. акад. прав. наук України. – 2019. – Т. 26, № 2. – С. 86–98.

Suggested Citation: Bespalko, I. L. (2019). Principles of criminal proceedings as requirements concerning the activities of public bodies, their customs and service persons (problems of regulatory administration). *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 26(2), 86–98.

Стаття надійшла / Submitted: 25/03/2019

Доопрацьовано / Revised: 26/04/2019

Схвалено до друку / Accepted: 20/06/2019